

การออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยใช้แรงบันดาลใจจาก
ตำนานอุสาบารสสู่การออกแบบชุดแต่งกาย
THE DESIGN BATIK PATTERN INSPIRA BY
USA-BAROS LEGEND FOR COSTUME DESIGN COLLECTION

ศิวเสก พรหมวัฒน์¹ และ กนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์^{2,*}
Siwasek Promwatthana¹ and Kanittha Ruangwannasak^{2,*}

(Received: 7 Jan. 2024; Revised: 28 Feb. 2024; Accepted: 1 Apr. 2024)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาด้านานอุสาบารสเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลายผ้าบาติก 2) เพื่อออกแบบลวดลายผ้าบาติกจากการถอดแบบตำนานอุสาบารส 3) เพื่อออกแบบชุดแต่งกายลวดลายสไตล์สตรีท 4) เพื่อประเมินความพึงพอใจชุดแต่งกายต้นแบบจากลวดลายของตำนานอุสาบารสเทคนิคบาติก เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านตำนานอุสาบารส ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตผ้าบาติกทั้งสิ้น จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลแนวคิดในการออกแบบและแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อต้นแบบโดยนักท่องเที่ยวนับจำนวน 100 คน

¹ นักศึกษา หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ออกแบบผลิตภัณฑ์) สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

¹ Student, Bachelor of Fine Arts (Product Design) Product Design Program, Faculty of
Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ออกแบบผลิตภัณฑ์) สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

² Assistant Dr., Bachelor of Fine Arts (Product Design) Product Design Program, Faculty of
Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University

* Corresponding author. E-mail: kanittha.ru@udru.ac.th

จากการวิจัยพบว่า 1) ตำนานอุสาบาร์สเป็นมุขปาฐะโคกนาฏกรรมตำนานความรักของหนุ่มสาวที่ไม่สมหวัง ที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี 2) การออกแบบลวดลายผ้าเทคนิคการเขียนผ้าบาติก จากตำนานอุสาบาร์ส สรุปได้ 6 ตอนสำคัญ คือ กำเนิดนางอุสา นางอุสาเล่นน้ำ เสี่ยงกระทงหงส์ ท้าวบาร์สควมม้า พบรักท้าวบาร์สกับนางอุสา และตอนแต่งงาน ลวดลายที่ใช้ในการสื่อสารมาจากลายภาพเขียนสียุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ภูพระบาท ได้แก่ ลายม้า ลายหงส์ ลายปลา รวมถึงลายชุดขัดต่าง ๆ แผนผังการเดินทาง ดอกบัว และหอนางอุสามาเป็นตัวเล่าเรื่องในรูปแบบงานพื้นที่แบบสไตล์สตรีท 3) ออกแบบชุดแต่งกาย จำนวน 6 ชุด ที่สื่อถึงตำนานอุสาบาร์สทั้ง 6 ตอน สำหรับสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี อายุระหว่าง 25-35 ปี 4) แบบประเมินความพึงพอใจด้านลวดลายตำนานอุสาบาร์สอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.62) การออกแบบ ชุดที่ 1 อยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.49) การออกแบบชุดที่ 2 อยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.96) การออกแบบชุดที่ 3 อยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.54) การออกแบบชุดที่ 4 อยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.51) การออกแบบชุดที่ 5 อยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย = 4.46) ความเหมาะสมต่อการออกแบบชุดที่ 6 อยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.51)

คำสำคัญ: ตำนานอุสาบาร์ส, ผ้าบาติก, ชุดแต่งกาย

Abstract

This research aimed to 1) study the legend of Usa- Baros as an inspiration for designing batik patterns, 2) design batik patterns based on the Usa-Baros legend, 3) design street-style clothing designs featuring these patterns, and 4) evaluate the satisfaction of a prototype clothing collection based on the Usa-Baros legend using batik techniques. Data was collected through interviews with three experts: one in the Usa-Baros legend, one in design, and one in batik production, to gather insights into the design

process and a satisfaction assessment from 100 tourists regarding the prototype.

From the research, it was found that 1) the legend of Usa-Baros was a tragic love story of young lovers who were unfulfilled, connected to the tourist site of Phu Pha Bat Historical Park in Udon Thani Province. 2) The design of batik fabric patterns based on the Usa-Baros legend could be summarized into six important episodes: the birth of Nang Usa, Nang Usa playing in the water, the swan boat ceremony, Tao Baras riding a horse, the love encounter between Tao Baras and Nang Usa, and the wedding. The patterns used for communication come from prehistoric painted designs at Phu Pha Bat, including horse patterns, swan patterns, fish patterns, as well as various scratch designs, travel maps, lotus flowers, and the story of Nang Usa told in a street-style painting format. 3) Six outfits were designed to represent the Usa-Baros legend in all six episodes for gentlemen and ladies aged 25-35 years. 4) The evaluation of satisfaction regarding the Usa-Baros legend patterns was at a very good level (average = 4.62). The design of outfit 1 was at a good level (average = 4.49), the design of outfit 2 was at a very good level (average = 4.96), the design of outfit 3 was at a very good level (average = 4.54), the design of outfit 4 was at a very good level (average = 4.51), the design of outfit 5 was at a good level (average = 4.46), and the suitability of the design for outfit 6 was at a very good level (average = 4.51).

Keywords: Usa-Baros Legend, Batik Painted Fabric, Costume

บทนำ

มูขปาฐะของจังหวัดอุดรธานีถือว่ามีตำนานเรื่องเล่าอยู่มากมายหลายเรื่อง แต่ที่โดดเด่นมากและเป็นเรื่องสำคัญที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานีที่ทุกคนต้องรู้จักคือ อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว

มรดกโลกของจังหวัดอุดรธานีอีกแห่งหนึ่ง และยังมีตำนานที่กล่าวไว้มานานแสนนาน เป็นโศกนาฏกรรมตำนานความรักของหนุ่มสาวที่ไม่สมหวังเพราะถูกกีดกันคือ ตำนาน อูสาบารส และถือว่าเป็นวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานที่ผู้คนพูดถึงเป็นอย่างมาก โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนและสามารถสืบค้นได้ จึงได้หยิบยกมาให้ทุกคนได้รู้ ถึงความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องนี้

อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาภูพาน ปรางค์ร่องรอยของ กิจกรรมมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ราว 2,000-3,000 ปี มีการพบ ภาพเขียนสีมากกว่า 30 แห่ง ชุมชนในพื้นที่ได้จินตนาการผูกเรื่องขึ้นเป็นตำนาน พื้นบ้านเรื่องอูสาบารส ซึ่งในเนื้อเรื่องจะมีการกล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวในอุทยาน ประวัติศาสตร์ภูพระบาท ตามตำนานที่เล่าว่า ตำนานอูสาบารส นานมาแล้วมีเมือง หนึ่งชื่อว่าเมืองพานมีพระยาพานปกครองดูแล มีพระราชบุตรนามว่าท้าวพานนา และพระราชธิดานามว่านางสมัญญา วันหนึ่งพระยาพานได้เสด็จประพาสป่าได้พบ กับนางอูสาซึ่งเป็นเด็กผู้หญิงหน้าตาน่าเอ็นดูจึงทรงขอนางอูสากับพระฤๅษีมาเลี้ยง เป็นลูก นางอูสาเติบโตเป็นสาวรุ่นมีความงดงามจนเป็นที่เลื่องลือไปทั่วทุกแคว้น นางอูสาอยู่ที่หอคอยที่พระบิดาสั่งให้ ในครั้งนั้นนางอูสาได้ไปเล่นน้ำที่สระบัวกับ นางสนม จึงได้ประดิดขันธ์กระซพหงส์ขึ้นมาเพื่อเสี่ยงทายหาคู่ ท้าวบารสได้พบเห็น กระซพหงส์ของนางอูสาจึงได้ออกตามหาและได้พบกันกับนางอูสาจนกลายเป็น ความสัมพันธ์ต่อกัน นางอูสากับท้าวบารสครองรักยาวนาน ในครั้งนั้นนางอูสาได้ไป อยู่กับท้าวบารสที่เมืองปะโค แต่ต้องตรอมใจตลอดเวลาเพราะถูกนางสนมของ ท้าวบารสกลั่นแกล้ง จึงตัดสินใจหนีกลับคืนเมืองพานบ้านเกิดของตน เมื่อกลับถึง เมืองพานนางอูสาล้มป่วยลงเพราะตรอมใจ ในที่สุดนางอูสาก็เข้าใจตาย (อุทยาน ประวัติศาสตร์ภูพระบาท, 2565)

ผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกเกิดขึ้นจากการคิดค้นที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานานเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ผ้าบาติกเกิดจากการทำลวดลายบนผืนผ้าด้วยเทียน ส่วนใด ที่ลงเทียนบนผืนผ้าด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง อาทิ การทาเทียนด้วยพู่กันหรือแปรงการเขียนเทียน

เครื่องมือเขียนเทียน การพิมพ์เทียนด้วยบล็อกพิมพ์การชุบเทียนและวิธีอื่น ๆ แล้วนำผ้าไปทำการย้อมสี เขียนเทียน ระบายสี แด้มสี ชุบสี สีย้อมจะติดผืนผ้าเฉพาะบริเวณที่ไม่ได้ลงเทียนและบริเวณใดที่ได้ทำการลงเทียนไว้ส่วนนั้นจะไม่ติดสีย้อม ทำให้ผืนผ้าปรากฏลักษณะลวดลายต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์และมีความสวยงาม (ธวัชชัย ทุมทอง. 2565) ลายเขียนสีนี้คล้ายคลึงกับลายภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ที่ภูพระบาท เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจผ้าบาติกโดยการนำแรงบันดาลใจจากวรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานจังหวัดอุดรธานี ตำนานอุสาบารสมาวิเคราะห์ถอดแบบจากแรงบันดาลใจเพื่อให้เกิดเป็นลวดลายนำมาสู่การออกแบบลวดลายลงบนผ้าบาติก

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการออกแบบชุดแต่งกายที่เน้นถึงความสวยงามและน่าสนใจ โดยการนำเอาตำนานอุสาบารสมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบเพื่อผลิตเป็นชิ้นงานออกมา โดยการดึงจุดเด่นของตัวละครและสถานที่ภาพเขียนสีต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปแบบของ คน สัตว์ สิ่งของ นำมาถอดรูปแบบและพัฒนาสู่การออกแบบชุดแต่งกาย การสร้างสรรค์ผลงานนี้เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวสืบสานตำนานวรรณกรรมพื้นถิ่นของจังหวัดอุดรธานีมีประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นการสืบสานวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องอุสาบารส และส่งเสริมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาทอันเป็นมรดกของโลกสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามุขปาฐะตำนานอุสาบารสมาใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลายผ้าบาติก
2. เพื่อออกแบบลวดลายผ้าบาติกจากการถอดแบบตำนานอุสาบารส
3. เพื่อออกแบบชุดแต่งกายลวดลายสไตล์สตรีท และประเมินความพึงพอใจชุดแต่งกายต้นแบบจากลวดลายของตำนานอุสาบารสเทคนิคบาติก

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการออกแบบลวดลายผ้าบาติกจากตำนานวรรณกรรมพื้นถิ่นจังหวัดอุดรธานี ตำนานอุสาบารส มาประยุกต์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 เลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้ข้อมูลในการออกแบบ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญมุขปาฐะในเรื่องตำนานอุสาบารส ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบแฟชั่น และผู้เชี่ยวชาญด้านการทำผ้าบาติก

1.2 กลุ่มผู้บริโภค ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มาเลือกซื้อหรือชมสินค้าและผู้สนใจผลิตภัณฑ์แฟชั่น ที่เข้าชมงานนิทรรศการที่ศูนย์ออกแบบสร้างสรรค์ผ้าและสิ่งทอ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จำนวน 100 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สำหรับสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลแนวทางการออกแบบ ผู้เชี่ยวชาญมุขปาฐะในเรื่องตำนานอุสาบารสให้ข้อมูลสรุปเนื้อหามุขปาฐะ ตำนานอุสาบารส เนื้อเรื่องที่สำคัญสัมพันธ์กับลายก่อนประวัติศาสตร์และสถานที่อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท นำมาถอดลายลงบนชุดแต่งกาย ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบแฟชั่นให้ข้อมูลแนวทางการออกแบบชุดแต่งกายสไตล์สตรีท รวมถึงกรรมวิธีการตัดเย็บ และผู้เชี่ยวชาญด้านการทำผ้าบาติก เพื่อเชื่อมโยงสู่ขั้นตอนและกรรมวิธีการผลิต แนวโน้มการออกแบบลวดลายผ้าบาติก โดยใช้การจดบันทึก และการบันทึกเสียง

2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อชุดแต่งกายต้นแบบจากการถอดแบบแรงบันดาลใจตำนานอุสาบารสมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 รวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับมุขปาฐะ ตำนานอุสาบารส แนวทางการออกแบบลวดลายผ้า และผลิตภัณฑ์แฟชั่นจากการถอดแบบลวดลายตัวละครจาก

อุตสาหกรรมแฟชั่นผ้าบาติก และวัสดุ กรรมวิธีการผลิตเพื่อนำมาวิเคราะห์ สร้างประเด็น
สัมภาษณ์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

3.2 สร้างเครื่องมือวิจัย และติดต่อประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญมุขปาฐะในเรื่องตำนานอุสาบารส ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบแฟชั่น และผู้เชี่ยวชาญด้านการทำผ้าบาติก เพื่อขอสัมภาษณ์

3.3 สัมภาษณ์ตามกรอบประเด็นงานวิจัย โดยการจดบันทึก บันทึกเสียง และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาสรุปประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์โดยกระบวนการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

3.4 ดำเนินการออกแบบลายผ้าในแบบ Pattern ชุดแต่งกายเพื่อเข้าสู่กระบวนการผลิต และผลิตต้นแบบชุดแต่งกาย

3.5 จัดแสดงผลงานวิจัยที่ศูนย์ออกแบบสร้างสรรค์ผ้าและสิ่งทอ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าชมผลงาน จำนวน 100 คน

3.6 วิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ในประเด็นข้อคำถามพื้นฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลผลการออกแบบโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สรุปผลการวิจัย

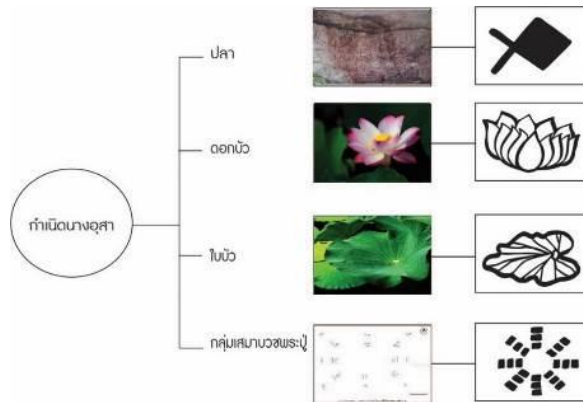
ผลการวิจัยขอสรุปตามประเด็นวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. มุขปาฐะตำนานอุสาบารสสู่แนวคิดในการออกแบบ (Concept Idea) พบว่า ตำนานอุสาบารสเป็นตำนานเรื่องเล่าของอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เป็นเรื่องโศกนาฏกรรมความรักของนางอุสา และท้าวบารส ซึ่งเรื่องเล่านี้จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท ที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานีได้ ตำนานอุสาบารส ผู้วิจัยได้คัดเลือกจุดเด่นของเนื้อเรื่องที่สำคัญเพื่อเข้าถึงความเข้าใจในเนื้อเรื่องตำนานอุสาบารสของกลุ่มผู้บริโภคหรือ

นักท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้สัมพันธ์กับการออกแบบชุด ลวดลายสไตล์สตรีท 6 ชุด ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงตอนที่สื่อถึงตำนานอุสาบาร์ส 6 ตอน ได้แก่ (1) กำเนิดนางอุสา (2) นางอุสาเล่นน้ำ (3) เสียงกระหังหงส์ (4) ท้าวบาร์สควม ม้า (5) พบรักท้าวบาร์สกับนางอุสา และ (6) แต่งงานท้าวบาร์สกับนางอุสา

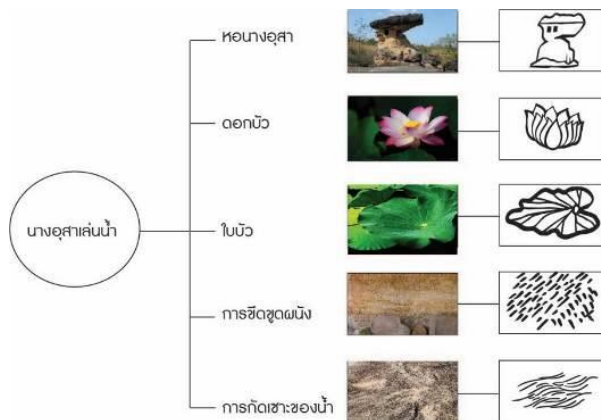
2. ผลการออกแบบลวดลายผ้าบาติกจากการถอดแบบตำนานอุสาบาร์ส พบว่า การออกแบบลายผ้านำรูปแบบสถานที่ท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ ภูพระบาทมาใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ เพื่อเชื่อมโยงความเข้าใจแก่กลุ่ม ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น การออกแบบลายบาติก เป็นการออกแบบ ลายจัดวางแบบต่อเนื่อง เกิดรูปแบบลวดลายด้วยการเชื่อมโยงของ เส้น รูปทรง และสี แรงบันดาลใจที่ใช้ในการออกแบบลวดลายจากตำนานอุสาบาร์สนำมาวิเคราะห์ถอด ลายเพื่อใช้ในการออกแบบลายผ้าบาติก โทนสีแบ่งตามชุดแต่งกายสุภาพบุรุษสีเขียว สี น้ำตาล แทนตัวท้าวบาร์สที่โปรดปรานการเสด็จประพาสป่า สีเขียวและสีน้ำตาลสื่อถึง ธรรมชาติ ป่าไม้ เครื่องแต่งกายของสุภาพสตรี สีแดง สีส้ม สีเหลือง สีน้ำตาล แทนตัว นางอุสา นางอุสาเกิดจากดอกบัว นำสีดอกบัวมาใช้ผสมผสานกับสีของหอนางอุสา สีของภาพเขียนสีผาผนัง (ส้ม เหลือง น้ำตาล) มาใช้ในการออกแบบ ดังนี้

2.1 กำเนิดนางอุสา ตามตำนานกล่าวว่านางอุสาเกิดจากดอกบัวที่วัด พระพุทธบาทบัวบานเลี้ยงดูโดยฤๅษีที่กลุ่มเสมาบวชพระปู่ ผู้วิจัยจึงนำลักษณะ ความสัมพันธ์ดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางการออกแบบเพื่อสื่อถึงนางอุสา การออกแบบ ลวดลายของชุดกำเนิดนางอุสาจึงสื่อภาพด้วยดอกบัว สายน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ โดยใช้ภาพปลาเป็นสัญลักษณ์ ภาพปลาที่ได้ถอดลายจากภาพเขียนสีที่โนนสาวเอ้ และ นำลักษณะการจัดวางของกลุ่มเสมาบวชพระปู่มาใช้เพื่อสื่อสถานที่กำเนิดนางอุสาอย่าง ชัดเจนขึ้น

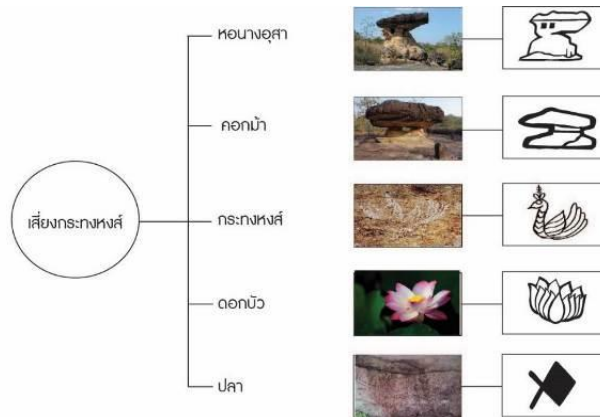
รูปที่ 1 การถอดลวดลาย ตอนกำเนิดนางอุสา

2.2 นางอุสาเล่นน้ำ นางอุสาได้เล่นน้ำกับนางสนมที่สระบัว ในการออกแบบ จึงใช้ดอกบัวและหอนางอุสาในการสื่อความหมาย องค์ประกอบของลายน้ำโดยถอดแบบมาจากภาพเขียนสีการขุดขีดที่ฝาผนังและหินที่ถูกการกัดเซาะของน้ำในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท

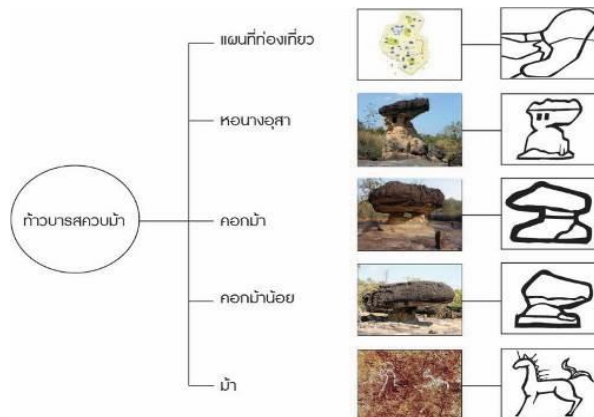
รูปที่ 2 การถอดลวดลาย ตอนนางอุสาเล่นน้ำ

2.3 เสี่ยงกระทงหงส์ เป็นฉากที่นางอุสาเสี่ยงทายหาคู่ โดยการลอยกระทงหงส์ ซึ่งนางอุสาได้มาอาศัยอยู่ที่หอนางอุสา การเชื่อมโยงลายกับอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท มีภาพวาดเขียนสีฝาผนังที่โนนสาวเอ้ เป็นภาพหงส์จึงนำมาใช้ในการออกแบบ และภาพเขียนสีของปลาที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์

รูปที่ 3 การถอดลวดลาย ตอนเสียงกระพวงหงส์

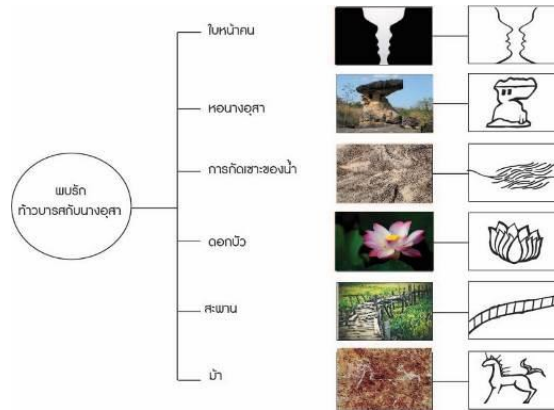
2.4 ท้าวบาร์สควบม้า ท้าวบาร์สโปรดปรานการเสด็จประพาสป่าเสด็จควบม้า มาที่เมืองของนางอุสา เชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท จะมีหอนางอุสา เนินหินคอกม้าท้าวบาร์ส และคอกม้าน้อย ให้เกิดแนวทางการออกแบบ ดึงลักษณะแผนผังที่การท่องเที่ยวในพื้นที่ระหว่างหอนางอุสา คอกม้าท้าวบาร์ส และคอกม้าน้อยมาใช้ในการออกแบบและสื่อด้วยภาพม้า โดยนำภาพวาดเขียนสีฝาผนังโนนสาวเอ้ ภาพม้า มาใช้ในการออกแบบ

รูปที่ 4 การถอดลวดลาย ตอนท้าวบาร์สควบม้า

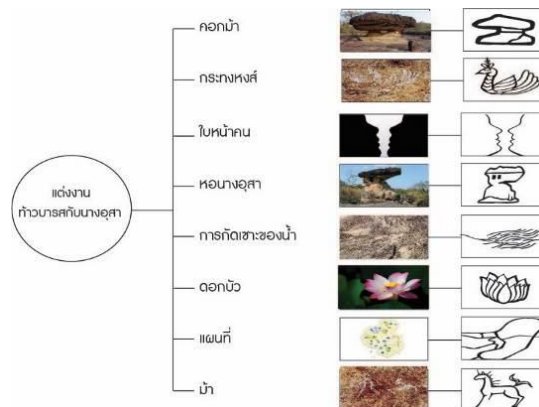
2.5 พบรักท้าวบาร์สกับนางอุสา จากการถอดลายตอนพบรักของท้าวบาร์สกับนางอุสา โดยใช้ใบหน้าของคนสองคนหันหน้าเข้าหากันเพื่อสื่อถึงการพบรัก ส่วนบนใช้

แทนใบหน้าของนางอุสา มีหอนางอุสาเป็นองค์ประกอบ ใบหน้าด้านล่างใช้แทนท้าวบารส มีสะพานเชื่อมโยงเข้าไปเพื่อสื่อถึงการเดินทางยาวนานกว่าคนสองคนจะมาเจอกัน และมีม้าท้าวบารสเป็นองค์ประกอบโดยนำภาพม้ามาจากภาพเขียนสีโนนสาวเอ้มาใช้ในการออกแบบ

รูปที่ 5 การถอดลวดลาย ตอนพบรักท้าวบารสกับนางอุสา

2.6 แต่งงานท้าวบารสกับนางอุสา ใช้ใบหน้าคนสองคนมาใช้ในการออกแบบ เพื่อสื่อถึงคนสองคนครองรักกัน ด้านบนเป็นใบหน้าของนางอุสา มีภาพหอนางอุสา ส่วนด้านล่างเป็นท้าวบารส ลวดลายใบหน้าท้าวบารสสื่อถึงการเดินทางต่างๆ กว่าจะมาเจอกันได้รวมอยู่ในชุดนี้ทั้งหมด จะมีแผนที่ ม้าท้าวบารส หอนางอุสา กระทงหงส์ ดอกบัว มาใช้สื่อความหมาย

รูปที่ 6 การถอดลวดลาย ตอนแต่งงานท้าวบารสกับนางอุสา

รูปที่ 8 ชุดที่ 1 ลวดลายตอนกำเนิดนางอุสา

3.1 ชุดที่ 1 การออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยได้แรงบันดาลใจจากตำนานอุสาบารสสู่การออกแบบชุดสุภาพบุรุษ เป็นการถอดลายจากตอนกำเนิดนางอุสานางอุสาเกิดจากดอกบัวจึงได้ใช้ดอกบัวมาสื่อถึงนางอุส นางอุสาถูกลี้นง โดยฤๅษีที่วัดพระพุทธรบาทบัวบาน จึงดัดแปลงจากแผนผังการวางของกลุ่มเสมาบวชพระปู่มาใช้เน้นโทนสีเขียว

รูปที่ 9 ชุดที่ 2 ลวดลายตอนนางอุสาเล่นน้ำ

3.2 ชุดที่ 2 การออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยได้แรงบันดาลใจจากตำนานอุสาบารสสู่การออกแบบชุดสุภาพสตรี เป็นการถอดลายจากตอนนางอุสาเล่นน้ำ นางอุสาได้เล่นน้ำกับนางสนมที่สระบัว ภาพรวมในการออกแบบจึงใช้เส้นเป็นหลักในการสื่อถึงน้ำ ดอกบัว หอนางอุสา โทนสีสด และโทนสีฟ้า

รูปที่ 10 ชุดที่ 3 ลวดลายตอนเสียงกระซงหงส์

3.3 ชุดที่ 3 การออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยได้แรงบันดาลใจจากตำนานอุสาบารสสู่การออกแบบชุดสุภาพบุรุษ เป็นการถอดลายจากตอนเสียงกระซงหงส์ นางอุสาได้เล่นน้ำกับนางสนมที่สระและได้ประดิษฐ์กระซงหงส์ขึ้นมาเพื่อเสี่ยงทายหาคู่ รูปแบบของลวดลายจึงเป็นการใช้กระซงหงส์เพื่อสื่อถึงตอนนี้ ภาพหงส์ถอดแบบมาจากภาพเขียนสีที่โนนสาวเอ้ อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท และมีดอกบัว หอนางอุสาเป็นองค์ประกอบเสริม โทนสีเขียว

รูปที่ 11 ชุดที่ 4 ลวดลายตอนท้าวบารสควมบ้า

3.4 ชุดที่ 4 การออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยได้แรงบันดาลใจจากตำนานอุสา บารสสู่การออกแบบชุดสุภาพบุรุษ เป็นการถอดลายจากตอนท้าวบารสควมบ้า การถอดลวดลายของชุดนี้คือใช้แผนที่เพื่อสื่อถึงการเดินทางของท้าวบารสโดยขี่ม้าเพื่อตามหาเจ้าของกระซงหงส์ แผนที่ถอดแบบมาจากภาพแผนที่ที่อุทยาน

ประวัติศาสตร์ภูพระบาท ม้าถอดแบบมาจากภาพเขียนสีที่อุทยานประวัติศาสตร์
ภูพระบาท โทนสีเขียว

รูปที่ 12 ชุดที่ 5 ลวดลายตอนพบรักท้าวบารสกับนางอุสา

3.5 ชุดที่ 5 การออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยได้แรงบันดาลใจจากตำนาน
อุสาบารสสู่การออกแบบชุดสุภาพสตรี เป็นการถอดลายจากตอนพบรักของท้าวบารส
กับนางอุสา การถอดลวดลายของชุดนี้คือใช้ใบหน้าคนเพื่อสื่อถึงการที่คนสองคนมาเจอ
กัน ส่วนบนแทนด้วยใบหน้าของนางอุสาที่จะมีนางอุสาเป็นองค์ประกอบ ส่วนล่าง
เป็นใบหน้าของท้าวบารส มีม้าท้าวบารสเป็นองค์ประกอบ และสะพานสื่อถึงการ
เดินทางมาเจอกัน โทนสีสด สีฟ้า

รูปที่ 13 ชุดที่ 6 ลวดลายตอนแต่งงานท้าวบารสกับนางอุสา

3.6 ชุดที่ 6 การออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยได้แรงบันดาลใจจาก
ตำนานอุสาบารสสู่การออกแบบชุดสุภาพสตรี เป็นการถอดลายจากตอนแต่งงานของ

ท้าวบารสกับนางอุสา การถอดลวดลายของชุดนี้คือใช้ใบหน้าคนเพื่อสื่อถึงการที่คนสองคนครองรักกัน ส่วนบนแทนด้วยใบหน้าของนางอุสาที่จะมีหอนางอุสาเป็นองค์ประกอบ ส่วนล่างเป็นใบหน้าของท้าวบารส มีม้าท้าวบารสเป็นองค์ประกอบ โทนสีแสด สีเหลือง สีฟ้า

นอกจากนี้ ผลการประเมินความพึงพอใจชุดแต่งกายต้นแบบจากลวดลายของตำนานอุสาบารสเทคนิคบาติก พบว่า จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจในการออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยได้แรงบันดาลใจจากตำนานอุสาบารสสู่การออกแบบชุดแต่งกาย กลุ่มเป้าหมายผู้ตอบแบบสอบถามสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีจำนวน 100 คน พบว่าเป็น เพศชาย ร้อยละ 68.0 เพศหญิง ร้อยละ 32.0 ประกอบอาชีพสูงสุด คือ ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 38.0 รองลงมา คือ นักศึกษา ร้อยละ 17.0 อาชีพพนักงานเอกชน ร้อยละ 16.0 อาชีพข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 15.0 ลำดับสุดท้าย คือ อื่นๆ รับจ้างทั่วไป แม่บ้าน ค้าขาย ร้อยละ 14.0 ผลประเมินความพึงพอใจของชุด 6 ชุด สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แบบประเมินความพึงพอใจชุดแต่งกาย (n=100)

รายละเอียด	ชุดที่ 1		ชุดที่ 2		ชุดที่ 3		ชุดที่ 4		ชุดที่ 5		ชุดที่ 6	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
รูปแบบลวดลายตำนานอุสาบารส	4.48	0.66	4.75	0.46	4.61	0.60	4.65	0.55	4.58	0.64	4.66	0.53
สู่การออกแบบชุดแต่งกาย												
ความสวยงามของลวดลาย	4.61	0.58	4.71	0.48	4.63	0.56	4.65	0.54	4.60	0.62	4.69	0.52
ผ้าบาติกและสี												
ความเหมาะสมด้านออกแบบและ	4.48	0.62	4.74	0.48	4.67	0.57	4.60	0.55	4.56	0.65	4.57	0.64
การจัดวางลวดลาย												
ความเหมาะสมด้านวัสดุและการ	4.51	0.61	4.54	0.61	4.56	0.69	4.57	0.57	4.53	0.68	4.51	0.64
ดูแลรักษา												
ความสะดวกสบายด้านการใช้งาน	4.47	0.67	4.27	0.73	4.42	0.65	4.35	0.67	4.26	0.73	4.35	0.65
สามารถสวมใส่ได้หลายโอกาส	4.29	0.77	4.10	0.82	4.29	0.75	4.21	0.73	4.16	0.83	4.19	0.81
ความสวยงามภาพรวมของ	4.61	0.53	4.65	0.52	4.60	0.57	4.55	0.57	4.56	0.61	4.62	0.60
ผลิตภัณฑ์												
รวม	4.49	0.63	4.96	0.58	4.54	0.62	4.51	0.59	4.46	0.68	4.51	0.62
ผลความพึงพอใจ	มาก		มากที่สุด		มากที่สุด		มากที่สุด		มาก		มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 พบว่าระดับความพึงพอใจต่อการออกแบบ ชุดที่ 1 อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.49, S.D. = 0.63) ความเหมาะสมต่อการออกแบบชุดที่ 2 อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.96, S.D. = 0.58) ความเหมาะสมต่อการออกแบบชุดที่ 3 อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.54) ความเหมาะสมต่อการออกแบบชุดที่ 4 อยู่ในระดับดีมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.51, S.D. = 0.59) ความเหมาะสมต่อการออกแบบชุดที่ 5 อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.46, S.D. = 0.68) ความเหมาะสมต่อการออกแบบชุดที่ 6 อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.51, S.D. = 0.62) ความคิดเห็นภาพรวมการออกแบบชุดแต่งกายสำหรับสุภาพบุรุษ และสุภาพสตรี อายุระหว่าง 25-35 ปี จำนวน 6 ชุด รายด้าน ดังนี้ รูปแบบลวดลายตำนานอุสาบารสูการออกแบบชุดแต่งกาย อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.62, S.D. = 0.57) ความสวยงามของลวดลายผ้าบาติกและสีของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.64, S.D. = 0.55) ความเหมาะสมด้านออกแบบและการจัดวางลวดลาย อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.60, S.D. = 0.58) ความเหมาะสมด้านวัสดุและการดูแลรักษา อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.53, S.D. = 0.63) สามารถสวมใส่ได้หลายโอกาส อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.20, S.D. = 0.78) ความสะดวกสบายด้านการใช้งานและความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.35, S.D. = 0.68)

การอภิปรายผล

จากผลวิจัยการออกแบบลวดลายผ้าบาติกโดยได้แรงบันดาลใจจากตำนานอุสาบารสูการออกแบบชุดแต่งกาย สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังต่อไปนี้

1. จากमुख्यของจังหวัดอุดรธานีตำนานอุสาบารสูถือว่ามีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกของจังหวัดอุดรธานีอีกแห่งหนึ่ง สัมพันธ์กับแนวคิดของ จักรพันธ์ เฉลิมสิริโรจน์ และคณะ (2560) การออกแบบลายกราฟิกเสื้อผ้าแฟชั่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมอัตลักษณ์ ประเภทลวดลาย รูปสัตว์ คือลวดลายปลา ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายพันธุ์พฤกษา เพื่อสร้างความจดจำให้แก่ผู้บริโภคได้ง่ายและสามารถนำมาดัดแปลงกับเทคนิคการผลิตผ้าที่หลากหลาย มาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ

ลวดลายผ้า ผู้วิจัยจึงถอดรูปแบบลวดลายออกมาในลักษณะที่ชัดเจนที่สุดและใช้เทคนิคบาติก สัมพันธ์กับงานวิจัยของ สุวิตา แก้ววาริลาภ และ ปรัชญา กฤษณพันธ์ (2561) โดยนำมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภาคใต้มาเป็นแนวทางในการออกแบบเนื่องจากผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกเป็นสินค้าแฟชั่นทางวัฒนธรรมชนิดหนึ่งที่นิยมกันมากเหมาะสมกับบริบททางพื้นถิ่น ด้วยลักษณะที่โดดเด่นของผ้าพลัดบาง สวมใส่สบายและระบายเหงื่อได้ดี รวมถึงสีสันสดใสและลวดลายที่บอกเล่าเรื่องราวในท้องถิ่นเปรียบเสมือนผลงานศิลปะที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานต้องการถ่ายทอดลวดลายลงบนผืนผ้าอันเป็นเรื่องราวเพื่อแสดงเอกลักษณ์ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ตัวตนหรือกระทั่งความรู้สึกนึกคิดของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ การออกแบบลวดลาย จากการถอดแบบลวดลายจากตำนานอุสาบารส เพื่อใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์รูปแบบลวดลายที่สื่อถึงตำนานอุสาบารสมากที่สุด ทั้งหมด 6 ลวดลาย นำไปเขียนผ้าบาติกโดยใช้เทียนแบบดั้งเดิมเพื่อต้องการลวดลายที่คมชัดและสวยงาม และโทนสีของแต่ละลายโดยชุดสุภาพบุรุษ เลือกใช้สีเหลือง สีเขียว และสีน้ำตาล สื่อถึงตัวท้าวบารสเนื่องจากท้าวบารสเสด็จประพาสป่าจึงเลือกโทนสีนี้เพื่อสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ชุดสุภาพสตรีเลือกใช้สีฟ้า สีแสด สีส้ม สีน้ำเงิน ให้ความรู้สึกเย็น และสื่อถึงนางอุสาเชื่อมโยงไปถึงอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท

2. การนำลักษณะลวดลายเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์มาถอดลายเชื่อมกับตำนานอุสาบารสในการสื่อสาร สัมพันธ์กับงานวิจัยของ ชิงชัย ศิริธร (2562) ได้พิจารณาใช้หลักการพื้นฐานทางศิลปะมาใช้ดังนี้ 1) รูปแบบและขนาด 2) ระยะห่างและพื้นที่ว่าง 3) การกำหนดโครงสร้างสี 4) การจัดวางตำแหน่งที่นำมาใช้สามารถสื่อถึงลักษณะเฉพาะได้ดีที่สุด เพราะสามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา สามารถสร้างความจดจำแก่ผู้บริโภคได้ง่ายที่สุด

3. การออกแบบชุดแต่งกาย ให้เข้ากับกลุ่มเป้าหมายสำหรับสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี อายุระหว่าง 25-35 ปี (Generation Y) ซึ่งชุดแต่งกายผ้าบาติกเป็นแฟชั่นที่นิยมกันมากเหมาะสมกับบริบททางพื้นถิ่น ด้วยลักษณะที่โดดเด่นของผ้าพลัดบาง สวมใส่สบายและระบายเหงื่อได้ดี รวมถึงสีสันสดใสและลวดลายที่บอกเล่าเรื่องราวใน

ท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดลวดลายลงบนผืนผ้าบาติก จึงได้แนวทางการออกแบบชุดมาจาก สไตร์สตรีท (Street style) เสื้อผ้าเลดี้ทูแวร์ ที่สามารถสวมใสในโอกาสต่างๆ ทั้งยังมี ผลการประเมินความพึงพอใจชุดแต่งกายต้นแบบจากลวดลายของตำนานอุสาบารส เทคนิคบาติกทั้ง 6 แบบอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งก็สอดคล้องกับบทความของ Netsepia (2561)

ข้อเสนอแนะ

1. การนำเสนอแนวคิดผ่านลวดลายของชุดสื่อให้เห็นภาพชัดเจน สีเส้นของชุด โดดเด่น การออกแบบชุดดีแต่ต้องการให้คำนึงถึงการออกแบบให้สามารถใส่ได้ ในหลากหลายโอกาสมากขึ้น
2. สามารถทำให้งานดูน่าสนใจมากขึ้นด้วยการเพิ่มเทคนิคอื่นเข้าไปด้วย ไม่เน้น แค่เทคนิคเดียว เช่น การปักลาย รวมถึงการจับคู่สีใน 1 คอลเลกชัน (1 Collection) ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ให้สีไหนหลุดโทนมากเกินไป

เอกสารอ้างอิง

- จักรพันธ์ เฉลิมศิริโรจน์, ศกพลวรรณ สุวรรณณณ, ณัฐธิดา ปิ่นจูไร, อำไพ แสงจันทร์ไทย, และ สุรเชษฐ์ ตุ่มมี. (2560). การออกแบบลายกราฟิกเสื้อผ้าแฟชั่นจากลวดลาย เครื่องสังคโลกจังหวัดสุโขทัย. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ ระดับชาติ ครั้งที่ 4 ณ สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร วันที่ 22 ธันวาคม 2560, 517 – 529.
- ชิงชัย ศิริธร. (2562). การออกแบบผลิตภัณฑ์กราฟิกจากอัตลักษณ์ตัวละคร และฉากใน อุบัติการณ์อีสานเพื่อใช้ในผลิตภัณฑ์และสื่อดิจิทัลเชิงวัฒนธรรม. วารสาร ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 11(1), 286 - 312.
- รัชชัย พุ่มทอง. (2545). ศิลปะการทำบาติกลายเขียนระบายสี. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุวิตา แก้ววาริลา และ ปรัชญา กฤษณพันธ์. (2561). คอลเลกชันผ้าบาติก (กระบวนการ สร้างสรรค์ คอลเลกชันผ้าบาติก). วารสารวิชาการ Veridian E – Journal, Silpakorn University, 11(3), 3245 - 3260.

Netsepia. (2561). สตรีทแฟชั่น สุดเก๋ ดูดีไม่มีเอาท์ แต่งตามได้ไม่ยาก. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2566 จาก <https://netsepia.com/street-fashion-mix-match/>
อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท. (2565). อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2566 จาก <http://isan.tiewrussia.com/phuphrabat/>
_____. (2565). นิทานพื้นบ้านเรื่องอุสาบารส. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2566 จาก <http://phu-phrabat.blogspot.com>